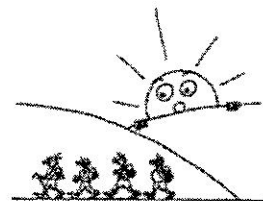

MATINALS SEAS 2006-2007

Dissabte 9 de juny de 2007

Sortida literària i de cloenda

RUTA DE L'EXILI (Alt Empordà)

Sortida: a les 7 h del Parador
Esmorzar: Mas Perxers (cal dur-lo de casa)
Itinerari: La Vajol, coll de LLià coll de Manrella. A la tarda visita a la Mina Canta.
Cal dur: esmorzar, cantimplora i càmera fotogràfica
Durada: 3 h.

Per als no caminadors:
visita a Sant Llorenç de la Muga en autocar

Preu autocar: socis 11 euros i no socis 14

ELS COMENTARIS LITERARIS SERAN A CÀRREC D'ISIDOR CÒNSUL

DINAR AL RESTAURANT COMAULIS
LA VAJOL

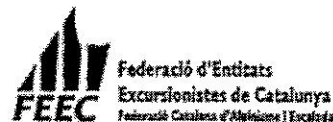
Menú

Pica-pica
Vadella amb bolets i civet de senglar
Postres

Pa, vi i cava

Preu: 20 euros

INSCRIPCIONS: fins al 7 de juny al telèfon 93 371 51 98 (de 21 a 23 h)

SEAS MATINAL LITERÀRIA: Ruta de l'exili, dissabte 9 de juny de 2007

La sortida literària del curs 2006-2007 fou l'anomenada **Ruta de l'exili**, realitzada el dissabte 9 de juny de 2007. El recorregut de la ruta fou el següent: sortida en autocar del Parador de Sant Just fins a mas Perxés, es va continuar per La Vajol, després es va seguir el coll de Lli i el coll de la Manrella, i s'acabà amb una visita a la Mina Canta.

Es tractava d'un itinerari per refer i recordar el camí de l'exili que molts catalans van haver de patir a la força, després de l'ofensiva final de Franco contra l'exèrcit republicà. Així doncs, per tenir una visió prou exacta i explícita de l'èxode català, Isidor Cònsul va elaborar un dossier amb una tria de textos, que reflectien l'angoixa de la desfeta, el dolor i el patiment d'un bon nombre de catalans, i que van ser llegits i comentats en cadascuns dels llocs del recorregut, alhora que s'explicava el moment històric.

TEXT 1

Es tracta de dos fragments memorialístics de Teresa Pàmies, del llibre *Quan érem capitans*, que més tard l'autora mateixa va recompondre sense la censura que havia patit prèviament i que aplegà junt a *Quan érem refugiats* en un sol volum titulat, *Memòries de guerra i exili*, tots publicats per Editorial Proa. Es tracta d'una crònica personal i honesta, un relat valent de l'experiència de l'escriptora a les Joventuts Socialistes Unificades de Catalunya. Pàmies va jugar un paper molt actiu a la rereguarda malgrat els disset anys que tenia quan va esclatar la guerra. La joventut amb què l'autora va afrontar la guerra i l'exili fa que l'obra basculi entre l'èpica i la dura autocrítica.

En el primer text, Teresa Pàmies fa una descripció detallada de com va ser la fugida de Barcelona i de l'arribada a Girona. I el segon, narra el moment de l'entrada a França. Tots dos són textos que donen peu a reflexionar sobre el doble daltabaix: el que va generar la guerra mateixa i el que van provocar les ideologies.

De la fugida de Barcelona el 26 de gener de 1939, no n'oblidaré mai una cosa: els ferits que sortien de l'hospital de Vallcarca i, mutilats, embenats, gairebé despullats, malgrat el fred, baixaven a les carreteres demanant a crits que no els deixéssim a mans dels vencedors. Tots els altres detalls d'aquell dia memorable resten esborrats o atenuats per la visió d'aquells combatents indefensos. Podria oblidar-ho tot: la barricada començada a la plaça de la Bonanova, els mesaders volant arran dels teulats, el carrer Muntaner desert, els

pacos frisosos perquè ja ensumaven els “seus”; el fum dels papers cremats pels ministeris, comitès, sindicats, partits; les banderes tricolors despenjades i les bicolors airejades. Res d'això no té importància. La visió dels ferits per les carreteres i els camins, sí. La certesa que els republicans vam sortir de Barcelona deixant-hi aquells homes ens farà avergonyir sempre.

S'arrossegaven per terra els sense cama; alçaven l'únic puny els sense braç; ploraven de por els més joves, esdevenien folls de ràbia els més vells; s'arrapaven als camions plens de mobles, de gàbies, de matalassos, de dones de boca tancada, de vells indiferents, d'infants aterrits, i els abandonàvem. [...]

El cotxe que ens duia a Girona era ple a vessar, amb més càrrega que no podia suportar. No dúiem maletes, ni papers, ni màquines d'escriure. No dúiem res. Els ferits no ens deixaven passar. Cridaven ells, cridàvem nosaltres: “Ja us evacuarà Sanitat”, dèiem, sense saber què dèiem. I ells deien: “Mentida”. I volien el cotxe d'aquelles noies que fugien. I ens deien que nosaltres no corríem perill, que a nosaltres no ens farien res, però que ells no podien amagar el carnet perquè el carnet eren les ferides. La prova de la seva participació en els combats eren aquells membres mutilats, les benes, la sang de les ferides obertes per altres espanyols, espanyols que ja eren a Barcelona i no trigarien a entrar als hospitals per passar factura als enemics. Nosaltres no podíem resoldre el problema d'aquells homes amb un sol cotxe. Si el deixàvem a cinc o sis, es barallarien els altres. Però aquell dia volíem fugir, i la por –per primera vegada- ens tenia a les seves urpes. [...]

Girona era un manicomi: plena de forasters acorralats, de vehicles sense gasolina o per adobar, mancats de peces robades o trencades, de pneumàtics rebentats. S'esbotzaven molts cotxes durant la guerra. Tothom esdevenia xofer en dos dies, sense passar per una autoescola, sense demanar permís de conduir ni res que s'hi assemblés. Els camins eren plens de sots i era més segur anar amb bicicleta que sobre quatre rodes. Hi havia pertot arreu vehicles aturats, i foren molts els espavilats que, enmig d'aquell desori, van començar a fer les primeres fortunes de la postguerra estraperlista. La ferralla era or.

A les majestuoses escales de la catedral, hi dormien infants i dones, entre els quatre cassigalls de l'èxode. Els carrers estrets de la part alta eren plens de militars a la desbandada que hauria estat inútil buscar-hi desertors. No tots ho eren, de desertors; també s'hi trobaven soldats que havien perdut la seva unitat, atordits, físicament esgotats, però buscant encara un cap militar, un batalló, una companyia amb la qual fer el darrer gest o per tal de no trobar-se tan sols. Eren escruixidores les escenes: un soldat esmaperdut de sobte veia, entre la massa, un altre soldat, un company seu de batalló, i traient forces de la més autèntica fraternitat, corria com un atleta cap al company retrobat. O un soldat plorant a la

vora del riu Ter, mostrant-me el fusell sense bales, enlairant-lo com un braç escapçat o paralitzat. Era un plor estrany el d'aquell xicot. Era un plor viril.

De municions, encara en tenia, la República. Eren russes, però els caixons no podien ser transportats a Catalunya. El govern francès ho impedia.

Aquell soldat a la vora del riu Ter ho ignorava. Jo també. Desconeixíem els secrets dels déus i només teníem la força de la nostra pàtria. Les realitats materials les hem sabut després, quan els ministres, els generals i els presidents han escrit llurs memòries. Llavors ens hem assabentat de les gestions oficials per a comprar armes i avions a l'URSS; de les gestions diplomàtiques a París tractant de convèncer el senyor Blum que deixés que els republicans espanyols rebessin les armes per a defensar-se. Hem sabut per les memòries dels diplomàtics, els generals, els presidents i les eminències grises de les altes jerarquies que Blum no volia que els republicans espanyols prosseguissin el combat, que tampoc volia que els derrotats entressin a França i que calgué trobar el punt de compromís: les armes romandrien a la frontera del costat francès i els derrotats podrien entrar a França.

Res d'això no sabíem ni el soldat que plorava a la vora del Ter ni jo que el mirava plorar aguantant les meves llàgrimes. No sabíem tampoc que en aquells moments, a Figueres, els ministres de la República que encara no havien fugit parlaven de compromís, de pau al preu que fos, però que Negrín i els comunistes s'hi oposaren.

No sabíem, el noi del fusell sense bales i la capitana despistada que era jo, que el nostre vaixell ja feia dies que s'enfonsava, però la nostra ignorància ens permetia no esdevenir rates, les simbòliques rates de les causes perdudes.

[...]

França. Fins que no vam veure els uniformes blau marí dels gendarmes no ho vam creure. I, darrera els uniformes, unes cares fraternals, commogudes, esverades: la França solidària.

Jo no formava part del grup de les noies que sortiren en pinya de Barcelona. Ja he dit que les activitats d'agitació i apedaçament de la situació m'havien dut a diferents localitats de la província. A la frontera, hi vaig pujar des de Figueres, amb un camió que s'omplí de dones i d'infants al peu mateix del castell guardat per un escamot del Quinto Regimiento. D'aquelles dones, només en coneixia una: la Nuri Munt. Havia estat la secretària de l'Hilari Arlandis i l'Hilari havia mort sota les bombes llançades a Figueres. Tenia un parell d'anys més que jo la Nuri i, instintivament, com que també ella era JSUC, vam afrontar juntes la situació. El primer que calia fer era entrar a França amb el cap ben alt.

Ni per la Nuri ni per a mi era difícil entrar al país veí com a faraones, però les altres dones de l'expedició, carregades de criatures, de fardos, de flassades, de thermos, de records de família i de tristesa, no volgueren ni escoltar els nostres projectes ni les ordres de capitanes de vaixell que s'enfonsa. N'hi havia una, sobretot, una de Manresa i mare de dues criatures, que ens va deixar com un drap. Va dir-nos que si teníem vergonya, les noies havien d'ajudar a les mares de família i a les velletes a carregar bultos, a acompanyar vells i a deixar-los tranquils; que de discursos i promeses n'estaven tips i més que tips.

De seguida vam ensumar que ens trobàvem davant de la típica derrotista. Com que el viatge fou llarg, malgrat els pocs quilòmetres que hi ha de Figueres a la frontera francesa, vam tenir temps de comprovar que aquella 'derrotista' tenia la fusta de veritables capitans. Quan entràrem a França ja ens havia donat una lliçó i d'aquell dia ençà va manar ella.

Després d'aquella lliçó en rebria d'altres del mateix caràcter. Així es va guarir allò que en podríem dir 'racisme polític'. Ens havíem cregut que només l'home o la dona militants eren capaços de dirigir una acció política per petita que fos. El creixement espectacular dels nostres efectius ens havia fet creure que únicament en els nostres rengles s'hi trobaven els 'millors', la flor i la nata del poble. Érem l'avantguarda, la força dirigent, el cervell i el múscul de la revolució, com digué Maiakovski, que no era cap sectari i pogué escriure coses tan sectàries en cantar el partit. Llegint allò que nosaltres afirmàvem en aquells temps, allò que alguns afirmen encara avui en evocar-los, hom s'adona de la petulància i de l'envaniment que havíem arreplegat en trenta-dos mesos d'acció política oberta.

Però aquell dia, una dona de Manresa, mare de família i sense carnet, ni de partit, ni de sindicat, ni d'orfeó ni de cercle cultural o parroquial, va demostrar que els grans capitans no sempre necessiten una ideologia. Trenta-dos mesos de guerra havien ensenyat moltes coses a la nostra capitana manresana. Li havien matat l'home al front; havia quedat vídua amb dos fills de tres i cinc anys i fugia perquè la vídua d'un roig, en una ciutat petita, podia tenir dificultats que ningú no li hauria ajudat a resoldre. Havia treballat sempre a la fàbrica de filatures, guanyant el pa dels seus fills i substituint braços que podien agafar un fusell. No digué mai que ho feia 'per la causa', i es malfiava, instintivament, dels que pronunciaven discursos i volien donar ordres en nom de qualsevol anagrama. Tenia una energia moral absolutament natural i de la mateixa manera que mantenia i educava els fills sense pare, es comportava entre la gent, no pas fent la feina dels altres sinó ajudant-los a fer-la amb l'exemple del seu tremp i uns dots d'organització tan naturals com aquella energia que emanava.

No. Els millors no eren als nostres rengles. La força dirigent, l'avantguarda d'aquell petit destacament fou una dona sense partit, mentre d'altres que eren militants s'esfondraven per manca de solidesa moral.

[...]

Quan érem capitans finalitza en el moment que entren al camp de refugiats de Magnac-Laval (prop de Limoges), després d'abandonar Barcelona, el 26 de gener del 39, tot passant per Girona i Olot, amb aquestes paraules:

Feia fred. Udolava el torb. Camí dels camions de la gendarmeria, havíem de caminar molt juntes unes amb les altres, els infants ben agafats per la mà. Uns senyors de bata blanca damunt els abrics, abans d'embotir-nos als vehicles de bestiar, ens preguntaven si dúiem polls, si teníem sarna, si escopièem sang, si patíem de malalties venèries, si carregàvem or, si teníem moneda francesa; a les noies ens preguntaven si érem verges.

La Nuri, que sabia francès, traduïa plorant.

TEXT 2

L'experiència de la guerra civil i del desterrament d'intel·lectuals pel fet d'escriure en català, van empènyer Pere Quart a escriure les conegudes "Corrandes d'exili", recollides a *Saló de tardor* (1947). Els esdeveniments que va viure Joan Oliver (Pere Quart) a una Barcelona revolucionària el fan cantar una utopia col·lectiva, construïda amb certa solidaritat comunitària, la poesia que escriu va relacionada amb la història, com una resposta davant l'agitació del país.

L'epopeia real va desapareixent a mida que passa el temps i les corrandes reben un tractament líric, interioritzat, elegíac, ajustat a la tragèdia personal. Es tracta d'un tipus de poesia biogràfica, que esdevindrà símbol d'un destí nacional i l'inici d'un temps mutilat per a un poble.

La corranda és una cançó folklòrica breu, amb estrofes de versos heptasíl·labs, com en aquest cas. Cada estrofa és una corranda autònoma. Les tres primeres ens situen l'instant, el paisatge i el lloc precisos de la fugida: la nit que es travessa la frontera: *la ratlla* (vers 12); les dues següents introdueixen els temes nuclears del poema: la desolació, el sofriment, el séc intern i la vida escindida, el record i l'enyorança a què es lliura el refugiat en terra estranya (versos 20-24); més tard, en la sisena i setena corrandes, la nostàlgia mateixa aboca el poeta a l'evocació idealitzada del paisatge perdut, de la terra abandonada. L'última certifica

l'ensulsiada de l'ideal (versos 33 i 34) i, per altra banda, tampoc no renuncia a confiar en la resurrecció plena de la pàtria (versos 35 i 36).

CORRANDES D'EXILI

*Una nit de lluna plena
tramuntàrem la carena,
lentament, sense dir re ...
Si la lluna feia el ple
també el féu la nostra pena.*

*L'estimada m'acompanya
de pell bruna i aire greu
(com una Mare de Déu
que han trobat a la muntanya.)*

*Perquè ens perdoni la guerra,
que l'ensagna, que l'esguerra,
abans de passar la ratlla,
m'ajec i beso la terra
i l'acaronó amb l'espatlla.*

*A Catalunya deixí
el dia de ma partida
mitja vida condormida:
l'altra meitat vingué amb mi
per no deixar-me sens vida.*

*Avui en terres de França
i demà més lluny potser,
no em moriré d'enyorança
ans d'enyorança viuré.*

*En ma terra del Vallès
tres turons fan una serra,
quatre pins un bosc espès,
cinc quarteres massa terra.
"Com el Vallès no hi ha res".*

*Que els pins cenyeixin la cala,
l'ermita dalt del pujol;
i a la platja un tenderol
que batega com una ala.*

*Una esperança desfeta,
una recança infinita.
I una pàtria tan petita
que la somio completa.*

TEXT 3

“La bèstia trista” és un capítol de la primera part del llibre *De lluny i de prop* (editorial Selecta), de Lluís Ferran de Pol. L’escriptor és el típic representant de la generació de 1936 o ‘la generació sacrificada’ per la triple prova de foc d’una guerra, d’uns camps de concentració i d’un exili. En aquest text, l’autor ens ofereix un testimoni d’uns moments viscuts i hi descriu amb una cruesa que fa feredat la duríssima vida que més de cent mil republicans van haver de patir al camp de concentració de Saint Ciprià, d’Argelers de la Marenda, al Rosselló, obert per les autoritats franceses, del febrer de 1939 a l’octubre de 1941. Allí, “amagats sota una llosa de plom a França”, milers de refugiats dels feixisme franquista van ser tractats com a ciutadans de segona, sota lleis arbitràries i vexacions.

Si tinguéssim el conformisme dels animals, seríem com ells. Nosaltres som molt pitjors: som bèsties tristes.

La platja de Saint-Cyprien està tota transformada. Han desaparegut els petits joncs, i, de l’herba esclarissada, no en queda ni rastre, ni la més petita arrel. Al principi fins i tot havíem vist alguna serp menuda i bellugadissa; ara estem sols. Estem sols amb la fam i amb la quisca que ens cobreix el cos.

Avui han començat a donar-nos pa. Un per a cada dotze homes. Són pans de quilo. Durant la nit –encara no ens hem habituat del tot a dormir sobre la platja humida-, la fam alça la seva veu cridanera i crea l’angoixa d’un malson sempre renovat... És un pa immens que un negre talla a cops de baioneta. La veu de la fam ens burxa l’orella:

-És per a tu, és per a tu!...

Cauen llesques tan fines que el vent se les emporta. Floten per damunt dels nostres caps, i nosaltres seguim el seu incert planejar decidits a arreplegar-ne alguna... Ja no som homes, som una gossada famolenc a amb els morros alçats i amb els nassos plens d'un envaiador perfum de pa torrat... Tot d'una la baioneta del negre es torna tralla i a fuetada neta ens empaita. Busquem el pa, però ja no el veiem. Només l'olor, l'aroma, el calent perfum del pa torrat... M'abraono damunt del negre i li mossego la mà... Em desperto amb la manta entre les dents.

Sempre s'acaba fent esforços per no dormir. Em quedo despert. Escolto la fressa del vent, que alça l'arena de la platja i, com menuda pedregada, la cola a través dels estrips de la manta i me la dóna a mastegar. Les dents em cruixen. I, entortolligada amb el cant del vent, amb el seu bruelar desesperat, la veu de la fam, una veu prima, estrident, desafinada, embogidora. I la tortura recomença.

Per consolar-me em dic que demà repartiran el pa de quilo. Penso en aquell moment únic, excitant. Serà una llarga cua al cap de la qual un company reparteix els petits trossos, les minúscules llesques. I la cua, penso, es tornarà petita, cada vegada més petita. El pa també, cada vegada més prim, més transparent... No, demà no ho faré, no, demà no... No és pas que ho vulgui fer, em repugno a mi mateix, em menyspreo però sempre ve un moment que no puc reprimir una ullada al tros que ha tocat al company: ha tingut més sort'... I, sempre passa igual, els meus ulls topen amb els de l'amic, que fa amb mi la mateixa constatació que jo faig amb ell. Ens mirem amb odi. Avergonyits i envejosos, incapaços de domar el nostre egoisme, i, amb un desdeny infinit contra nosaltres mateixos. Ferit ell i ferit jo, ens barallem després com gossos amb qualsevol pretext... En el meu insomni reconec que és pitjor la realitat que el malson. Voldria distreure'm, pensar en altre coses i, en constatar la meua impotència, experimento una infinita tristesa. Una tristesa com mai no havia sentit. Sé que sóc –em sento– una bèstia famolenc a. Però una bèstia que, a més a més, té la capacitat per a menysprear-se a si mateixa.

* * *

Així són tots els dies i totes les nits. Només sensacions primàries: fam, enveja, fred, set... Esgarrifa sentir-se tan prop i alhora tan lluny de la bèstia.

Fa poc que han instal·lat unes bombes de mà als camps. Extreuen de la mateixa platja una aigua bruta i salabrosa, amb una fortor de vòmit. Aquesta aigua produeix uns efectes desastrosos en el nostre organisme mancat d'aliments. Veureu un grup d'homes que xerren o s'espollen, i, de sobte, un d'ells corre com un boig per apartar-se dels seus companys i acostar-se al mar, que és una enorme, una universal comuna. Ran de les ones tot negreja de

deposicions... I aquell home que corre amb les mans a la corretja dels pantalons no sempre arriba a temps... És la darrera humiliació.

Quina vergonya aquesta immensa platja plena d'homes en actituds de cagarrines! Enllà d'aquesta cleda espinosa, no ja el nom, sinó ni tan sols una velada al·lusió era permesa a necessitats que aquí cal satisfer a ple sol, acompanyat d'una multitud ajupida. Tenim l'ànima tacada de merda, com aquesta platja negreant de diarrees. Per a netejar aquesta humiliació no bastarien totes les llàgrimes del món. La bestialitat ens ha garfit amb la seva urpa emporcada... Regalimem brutícia. Tornem de la platja amb el cap cot, com si tornéssim d'una mala acció, d'un crim...

Ara, cap a la nostra cabana feta de parracs i de mantes foradades. El vent ho sotragueja tot, l'arena es converteix, a cavall del bufarut, en una múltiple projecció de menuts balins que se'ns claven al rostre, es filtren pels descosits, traspassen la roba... Cada un de nosaltres és un Gulliver atacat per un innúmer exèrcit de nans que ens disparen mil fletxes punxents. Alenades d'aire fred i humit s'esmunyen pels nostres vestits estripats i ens fan estremir. I tenim fam: només fam!

Vaig d'un cantó a l'altre. M'esforço a distreure'm. Tinc uns quants llibres, els que em van acompanyar al front i que allí, en un clar de calma m'agradava tant de rellegir. Provo de fullejar-los. Les meves mans negres de brutícia semblen potes d'ós damunt el paper. Ni els meus dits saben girar les pàgines del llibre, ni el meu esperit arriba a assolir la significació de les paraules. La meva ànima esgarrapa la superfície dels poemes i el sentit en rellisca: m'han sortit urpes. Sóc dins una presó de bestialitat i només entenc el remolí de passions que en mi alça una paraula: pa...

Amor, adesiara sento mon pensament
que un sacre horror l'assalta en sa tranquil·la via:
a l'un costat vas tu, l'usada companyia...

Llenço el llibre. Enfonso les mans sota els meus parracs i m'entretinc a matar-me els polls. El cruixit que fan en esclatar entre les meves ungles m'arriba a ser agradós.
